

1. С какъв вид съдебна защита разполагам във Вашата държава, ако стана жертва на нарушение на правата на човека, свързано със стопанска дейност? Тази защита включва ли обезщетение?

В Швеция не се прави разграничение между свързани със стопанската дейност нарушения на правата на човека и други видове нарушения на правата на човека. Не съществуват специфични разпоредби в областта на стопанската дейност и правата на човека. Средствата за правна защита в шведската правна система са в съответствие с международните конвенции за правата на човека, по които Швеция е страна.

Правната защита срещу нарушения на правата на човека е закрепена в Европейската конвенция за правата на човека, Хартата на основните права на Европейския съюз и Конституцията на Швеция.

Ако считате, че Вашите човешки права са били нарушени, съществуват различни органи, към които можете да се обърнете, в зависимост от случилото се.

Можете да поискате да се образува съдебно производство, да се извърши преразглеждане от Шведския орган по съдебен надзор или да подадете жалба до националното звено за контакт.

Съдебно производство

В повечето случаи делото Ви може да бъде разгледано в съда по един или друг начин. Обвинения за извършени престъпления могат да бъдат внесени в съда от прокурор. Ако прокурорът избере да не търси наказателна отговорност, в някои случаи имате възможност да направите това сами. В крайна сметка можете да предявите иск за обезщетение срещу държавата.

В Швеция има три вида съдилища:

обикновените съдилища, които включват районни съдилища (*tingsrätt*), апелативни съдилища (*hovrätt*) и Върховния съд (*Högsta domstolen*);

общите административни съдилища, т.е. административни съдилища (*förvaltningsrätt*), административни апелативни съдилища (*kammarrätt*) и

Върховния административен съд (*Högsta förvaltningsdomstolen*);

специализираните съдилища, които се произнасят по спорове в различни специфични области, като например Трудовия съд (*Arbetsdomstolen*).

Искане за преразглеждане от Шведския орган по съдебен надзор

Спазването на правата на човека се проверява от различни омбудсмани.

Всеки, който счита, че орган или длъжностно лице в орган в рамките на държавния или общинския сектор се отнесъл погрешно или несправедливо спрямо него или някой друг, може да подаде жалба пред парламентарния омбудсман (*Justitieombudsmannen*). Парламентарният омбудсман контролира прилагането на законите и другите нормативни актове в сферата на обществените дейности.

Съгласно мандата на парламентарния омбудсман, той контролира и „други физически лица, чиято работа или назначение включва упражняването на публична власт, що се отнася до този аспект на тяхната дейност“ и „длъжностни лица и лица, наети от публични предприятия, докато извършват от името на такова предприятие дейности, при които чрез посредничеството на предприятието правителството упражнява решаващо влияние“.

Определени контролни функции се упражняват и от Канцлера по правосъдието (*justitiekanslern*), който се назначава от правителството.

Задълженията на Канцлера по правосъдието включват разглеждане на жалби и уреждане на иски за щети, предявени срещу държавата.

Службата на омбудсмана по въпросите на равенството (*diskrimineringsombudsmannen*) е държавна агенция, която отговаря за наблюдението на спазването на Закона за защита срещу дискриминацията. На първо място, омбудсманът е задължен да се опита да склони тези, по отношение на които се прилага закона, да го спазват доброволно. Той обаче може и да заведе дело в съда от името на лице, което е дало съгласието си за това. Тези, които нарушават Закона за защита срещу дискриминацията, могат да бъдат задължени да платят обезщетение за дискриминация на лицата, които са станали обект на такава.

Обжалване пред националното звено за контакт

В Насоките на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) за многонационалните дружества се предвижда възможност случаят Ви да бъде разгледан чрез националните звена за контакт (НЗК). Шведското НЗК представлява тристранно сътрудничество между държавата, стопанския сектор и синдикалните организации.

Държавата е представлявана от Министерството на външните работи, което свиква срещи, на които могат да бъдат поканени и други правителствени служби. Стопанският сектор е представляван от Конфедерацията на шведските предприятия, Шведската търговска федерация и Шведската федерация на собствениците на предприятия, докато синдикалните организации са представлявани от Шведската конфедерация на профсъюзите, Шведската конфедерация на професионалните асоциации, Unionen, IF Metall и Шведската асоциация на инженерите. Тъй като насоките са доброволни, НЗК няма право да налага санкции. Основната задача на националното звено за контакт е да насърчава дружествата да следват насоките и да си сътрудничат за решаването на проблеми по отделни случаи чрез диалог и обсъждане.

Националното звено за контакт (НЗК) — Regeringen.se**2. Имате ли специфични правила за тежки нарушения на правата на човека? Тези правила важат ли за престъпления в областта на околната среда или за тежки прояви на експлоатация на труда?**

Няма специфични правила за тежки нарушения на правата на човека, нито на национално, нито на международно равнище. Принципът на пропорционалност обаче играе роля при оценката на нарушенията на правата на човека, включително тежестта на дадено нарушение. Правната защита срещу нарушения на правата на човека е закрепена в Европейската конвенция за правата на човека, Хартата на основните права на Европейския съюз и Конституцията на Швеция.

3. Аз съм жертва на нарушение на правата на човека, произтичащо от дейности на европейска транснационална корпорация, което е било извършено извън Европейския съюз. Имам ли достъп до съдилищата във Вашата държава, ако не съм гражданин на ЕС или не живея в Съюза? При какви условия мога да претендирам за нарушаване на моите права? Къде мога да намеря допълнителна информация?

Условия за завеждане на дело пред шведски съд

Основно условие, за да може чуждестранно физическо лице да заведе дело пред шведски съд, е да се установи, че Швеция има компетентност, което означава да се докаже, че компетентен за обявяването на иска за допустим е шведски съд. Възможностите за това се различават в отделните случаи:

в случаи, при които правата на човека на дадено лице са нарушени от шведско дружество или от неговите клонове в чужбина, дело срещу въпросното дружество по принцип може винаги да бъде заведено пред съд в Швеция;

в случай обаче че нарушението е извършено от притежавано от Швеция или контролирано от Швеция дъщерно дружество със седалище в трета държава (т.е. извън ЕС, Исландия, Норвегия и Швейцария), дело срещу дъщерното дружество може да бъде заведено пред съд в Швеция само при определени условия;

ако нарушението е извършено от притежавано от Швеция или контролирано от Швеция дъщерно дружество със седалище в друга държава от ЕС или Исландия, Норвегия или Швейцария, възможностите за завеждане на дело срещу дъщерното дружество пред съд в Швеция са ограничени до изключителни сценарии.

Общи условия във връзка с компетентността на Швеция

Шведските съдилища трябва да проверят служебно дали Швеция има компетентност. За да е възможно даден иск да е от компетентността на Швеция, компетентен за разглеждането му и за произнасянето на решение по съществуващото на делото трябва да е шведски съд.

В случаите, когато дружеството, което извършва нарушението (ответника), се намира в държава — членка на ЕС, се прилага Регламент Брюксел I. В регламента обаче се съдържат редица правила във връзка с компетентността, чието прилагане не зависи от това къде се намира ответникът.

Ако ответникът се намира в Исландия, Норвегия или Швейцария, въпросът с компетентността се урежда от Конвенцията от Лугано. Ако ответникът се намира извън ЕС или извън държава, подписала Конвенцията от Лугано, въпросът за компетентността се определя чрез прилагане по аналогия на правилата за спор за компетентност, посочени в глава 10 от Кодекса за съдопроизводство на Швеция, като се взема предвид основното изискване за наличие на интерес в правораздаването от страна на Швеция, за да се сезира шведски съд.

По принцип местоживеенето на физическото лице, чиито права са били нарушени, не е от значение за прилагането на Регламент Брюксел I. В някои случаи обаче от ищеца се изисква да има местоживеене в държава членка или обстоятелството, което е в основата на определянето на компетентността, да е свързано с държава членка.

Определящият фактор ще бъде наличието към момента на завеждане на делото в съда на обстоятелствата, които са в основата на определянето на компетентността.

Приложимо право

Въпросът правото на коя държава е приложимо по отношение на разглеждан в шведски съд иск, произтичащ от нарушение на права, се определя от шведския съд, който прилага шведското международно частно право. Това по принцип означава, че трябва да се прилага правото на държавата, в която е възникнала щетата. Ако нарушението на правата на човека е извършено извън Швеция, то тогава искът на жертвата рядко ще бъде предмет на шведското право. Това важи независимо дали лицето е избрало да формулира иска си въз основа на договорно (трудов договор) или извъндоговорно основание (при липса на трудов договор). Основната причина за това е, че връзката с Швеция не е достатъчно силна. За разлика от съдържанието на шведското право, съдържанието на чуждестранното право не подлежи на преценка в шведските съдилища. Поради това лице, което основава иска си на чуждестранно право, трябва да представи доказателства в потвърждение на това, напр. под формата на експертно становище. Това може да доведе до определени разходи.

Дори когато даден иск е предмет на чуждестранно право, може да има известна възможност шведските съдилища да прилагат шведското право, доколкото са налице международно обвързващи правила или когато чуждестранното право противоречи на обществения ред на Швеция. Такива извънредни процедури обаче се прилагат много рядко. До формирането на установена съдебна практика, например от страна на Съда и на шведските съдилища, не е изяснено и в каква степен иск за обезщетение относно нарушение на правата на човека води до прилагането на тези правила за освобождаване, напр. в резултат на недостатъци в защитата на правата в държавата, където е възникнала вредата.

Практически възможности на физическо лице за завеждане на дело пред шведски съдилища

При условие че Швеция има компетентност и че е налице защитен иск, който подлежи на изпълнение (напр. въз основа на приложимо чуждестранно право), достъпността до шведските съдилища е сравнително добра. Освен това правните възможности чуждестранно физическо лице да действа като страна в шведски спор по принцип са сравними с това, което се прилага по отношение на шведските граждани.

Ако чуждестранно физическо лице среща финансови или други практически пречки да пътува до съответния съд в Швеция, може да се предположи, че съдът ще работи за разрешаването на това, като например позволи явяване чрез телефонен разговор или видео връзка.

Някои чужди граждани, които нямат местожителство в Швеция и които завеждат дело срещу шведско юридическо лице в шведски съд, трябва по искане на ответника да представят обезпечение за бъдещите съдебни разходи на ответника. Чуждите граждани и юридическите лица, които са освободени от задължението за предоставяне на обезпечение, са определени в *Известието относно освобождаването в определени случаи на чуждестранни ищци от предоставянето на обезпечение за съдебни разходи* от 15 май 2014 г.

Възможностите за чуждестранно физическо лице да осигури публично финансиране за съдебни такси и такси на омбудсмана са ограничени, поне ако лицето е гражданин на държава извън ЕС. Най-широки възможности за публично финансиране са налице, когато искът за обезщетение се предявява като отделен иск във връзка с наказателно дело. От друга страна, възможностите за намиране на решение за частно финансиране зависят до голяма степен от личното финансово и социално положение на чуждестранното физическо лице.

Допълнителна информация

Меморандум до Министерството на външните работи относно възможността физическо лице да заведе дело срещу шведско дружество в шведски съд в резултат на нарушения на правата на човека, извършени извън Швеция. Mannheimer Swartling (2015 г.)

<https://docplayer.se/7222881-Promemoria-till-utrikesdepartementet.html>

Допълнителна информация относно насоките за завеждане на дело пред съдилищата е достъпна на адрес <https://www.domstol.se/en/>

4. Могат ли омбудсманът, органите по въпросите на равенството или националните институции по правата на човека да подкрепят жертви на нарушения на правата на човека, свързани със стопанската дейност, ако те са извършени от европейски транснационални корпорации извън Европейския съюз? Могат ли тези органи да разследват моя случай, ако не съм гражданин на ЕС или не живея в Съюза? Има ли други държавни служби (като например инспекторат по труда или по въпросите на околната среда) във Вашата държава, които могат да разследват моя случай? Къде мога да намеря информация относно моите права?

Вж. въпрос 1.

Шведският институт за правата на човека не разглежда индивидуални жалби, свързани с нарушения на правата на човека.

5. Вашата държава налага ли задължения на европейските транснационални корпорации да създават механизми за подаване на жалби или услуги за медиация за нарушения, дължащи се на тяхната стопанска дейност? Тези задължения отнасят ли се и за нарушенията, извършени извън Европейския съюз? Кой отговаря за наблюдението на тези дейности във Вашата държава? Има ли на разположение публични доклади, в които се предоставя информация относно функционирането на системата?

Собствени механизми за правна защита на дружество

Дружествата са длъжни да гарантират, че дейностите им не нарушават правата на човека на никое лице и, ако дадено дружество е причинило или е допринесло за подобно действие или е било свързано с него, да се опитат да намерят начин да поправят ситуацията по отношение на засегнатото лице. Такава правна защита може да включва извинение, предоставяне на финансово или нефинансово обезщетение или нещо друго, за което е постигнато съгласие между засегнатото лице и дружеството. Ситуацията е по-сложна, ако дадено дружество не е допринесло за каквото и да е отрицателно въздействие, но въздействието е пряко свързано с неговата дейност. В тези случаи и в случай че дружеството има достатъчно влияние, за да е в състояние да се справи с отрицателното въздействие, дружеството следва да използва своето влияние.

Не съществува стандартен модел за начина, по който дадено дружество следва най-добре да организира механизмите си за обработване на жалби и правна защита. Всяко дружество трябва да реши само за себе си кое е подходящо въз основа на конкретните условия.

Някои целеви показатели:

откритост — улесняване на диалога със страните, засегнати от поведението на дружеството;

преговори и обсъждания с представители на служителите — често представляват добра основа за ефективни мерки в случаи, касаещи служителите;

насоки относно начина, по който лицата в едно дружество могат да подават вътрешен сигнал за неправомерно поведение, какви са последващите действия от този сигнал и как са защитени лицата, които са подали сигнала;

система за обработка на жалби, при която лица извън дружеството, които смятат, че те или други са били засегнати или ще бъдат засегнати по отрицателен начин от дружеството, могат да уведомят дружеството за проблема по безопасен и анонимен начин.

Правителството въведе ново законодателство относно отчитането във връзка с устойчивостта за големи дружества, което е по-амбициозно от директивите на ЕС, по-ясни критерии във връзка с устойчивостта в Закона за обществените поръчки и по-сигурна правна защита за лицата, сигнализиращи за нередности.

През декември 2016 г. влезе в сила ново законодателство относно отчитането във връзка с устойчивостта. Съгласно това законодателство всички големи дружества с повече от 250 служители вече са задължени да се отчетат във връзка с устойчивостта. Освен информация за въздействието върху околната среда, социалните условия, равенството и предотвратяването на корупцията, когато това е необходимо за разбиране на развитието, позицията и резултатите на дружеството, докладите трябва да съдържат и информация за мерките за гарантиране на зачитането на правата на човека, включително правата на служителите.

През януари 2017 г. парламентът (Riksdag) прие и строго законодателство за защита на служителите, които са подали сигнал за сериозно неправомерно поведение при дейностите на техния работодател („лица, сигнализиращи за нередности“). Съгласно тази специална защита служителите, които са подложени на репресивни мерки от страна на техния работодател, имат право на обезщетение за причинени вреди.

Публични доклади

Стопанска дейност и права на човека: осезаеми недостатъци и пропуски в шведското право. Доклад до Шведската агенция за публично управление. Enact Sustainable Strategies (Enact) — консултантска фирма, специализирана в областта на устойчивото стопанско развитие и отговорното предприемачество.

Business and human rights: Tangible flaws and gaps in Swedish law (Стопанска дейност и права на човека: осезаеми недостатъци и пропуски в шведското право). Enact (statskontoret.se)

6. Имам ли специални права, ако съм уязвима жертва, която търси защита по съдебен ред за нарушения на правата на човека, свързани със стопанската дейност на предприятията? Мога ли да получа достъп до правна помощ и при какви условия? Кои разноски ще бъдат покрити от правната помощ? Имам ли достъп до правна помощ при същите условия, ако не съм гражданин на ЕС или не живея в Съюза?

Жертвите на свързани със стопанската дейност нарушения на правата на човека нямат каквито и да е специфични права (моля, вж. въпрос 1).

Съществува възможност за получаване на правна помощ в съответствие със Закона за правната помощ (1996:1619). Дали отговаряте или не на условията за предоставяне на правна помощ винаги се определя от съда или от Органа за правна помощ (*Rättshjälpsmyndigheten*).

Обикновено правна помощ се предоставя на частни лица, т.е. не на асоциации, дружества или подобни на тях. По изключение правна помощ може да се получи и от търговец или за имот.

Финансовите Ви възможности се основават на изчисления Ви годишен доход, преди облагането с данъци. За всяко дете, за което плащате издръжка, се приспадат 15 000 SEK, до максимален размер от 75 000 SEK. Сумата трябва да бъде коригирана и ако имате активи или дългове, които засягат Вашата платежоспособност. За да получите правна помощ, финансовите Ви средства не трябва да надвишават 260 000 SEK годишно. Когато бъдете уведомени, че ще получите правна помощ, трябва сами да заплатите част от разноските. Правната помощ никога не е напълно безплатна за възрастни, като тази част от нея, която трябва да заплатите сами, се нарича такса за правна помощ. Таксата Ви за правна помощ никога не може да е по-висока от разходите за правна помощ.

Застраховката за правни разноски е форма на застраховка, която в повечето случаи е включена в застрахователното покритие за дома и имуществото, покритието за жилище и жилищен имот и застрахователното покритие на дом за отдих. Застраховката за правни разноски означава, че застраховката Ви може да покрие част от разходите Ви за юрист или адвокат. Редът и условията за застраховката за правни разноски могат да се различават при отделните застрахователни дружества, така че е важно да проверите реда и условията на Вашето застрахователно покритие.

В раздел 35 от Наредбата за правната помощ (1997:404) се определя кои чуждестранни граждани трябва да бъдат третираны по същия начин като шведските граждани по въпроси, свързани с правото на правна помощ в съответствие със Закона за правната помощ.

Последна актуализация: 26/04/2023

Версията на националния език на тази страница се поддържа от съответната държава-членка. Преводите са направени от Европейската комисия.

Възможно е евентуални промени, въведени в оригинала от компетентните национални органи, все още да не са отразени в преводите.

Европейската комисия не поема каквато и да е отговорност по отношение на информация или данни, които се съдържат или споменават в този документ. Моля, посетете рубриката „Правна информация“, за да видите правилата за авторските права за държавата-членка, отговорна за тази страница.